فصلنامه علمی پژوهش‌های انقلاب اسلامی
دورهٔ ١٤، شمارهٔ ٣، شمارهٔ پیاپی (٥٤)، پاییز ١٤٠٤، ص ٣٧٩ ـ ٣٥٩

**مقاله پژوهشی**

# بازتاب انقلاب اسلامی ایران بر بیداری اسلامی مصر در سال ۲۰۱۱

## بر اساس نظریه پخش

معین ضابطی [۱] ، مرتضی بابایی ساخمرسی [۲]، امیرحسین مرادپور دهنوی [۳]

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۱۸ تاریخ پذیرش:۱۴۰۴/۰۵/۲۴

**چکیده:**

بیداری اسلامی که تا پیش از پیروزی انقلاب اسلامی ایران تنها در حد نظریه بود با پیروزی انقلاب، به یک الگو برای تمامی مسلمانان در سراسر جهان تبدیل شد. این مقاله به دنبال پیدا کردن پاسخی مناسب برای این پرسش است که انقلاب اسلامی ایران چه تأثیری در بیداری اسلامی مصر گذاشت؟ (سئوال). این انقلاب به احیای دین و تجدید حیات اسلام در ایران و جهان مدد رساند که یکی از ابعاد آن، ایجاد موج جدید در بیداری اسلامی معاصر است(فرضیه). نویسندگان احیاگری و بیدارگری انقلاب اسلامی و ورود این مقولات از مرحله نظر به عمل و تأثیر آن در موج بیداری اسلامی در مصر و تحقق نظریه امام راحل(ره) در خصوص صدور انقلاب را به تصویر کشیده اند (هدف).در این تحقیق تجزیه و تحلیل مسائل با استفاده از اصول نظریه پخش انجام شده است(روش) و تاثیر انقلاب اسلامی در بیداری اسلامی در مصر مشاهده شده است(یافته) شواهدی نظیر اهداف و محتوای اسلامی در شعارها ، اجرای شعائر ونمادهای اسلامی، سرنگونی دولت ضد اسلامی و ضدیت با اسرائیل از موارد تاثیرگذاری انقلاب ایران بر مصر است.

**واژگان اصلی:**

انقلاب اسلامی، بیداری اسلامی، مصر، نظریه پخش

۱. **نویسنده مسئول)**، استادیار گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی ، دانشگاه پیام نور، تهران ، ایران
moinzabeti@pnu.ac.ir
۲. گروه علوم سیاسی ، واحد بافت ، دانشگاه ازاد اسلامی ، بافت ، ایران
der.morteza.b1969@iau.ac.ir
۳-. استادیار معارف اسلامی دانشکده علوم پزشکی سیرجان، سیرجان، ایران
a.moradpour@sirums.ac.ir

**مقدمه**

جنگ هشت حوادث دویست سال اخیر در جهان اسلام را می توان، تاریخ بیداری اسلامی نامید. این مرحله از تاریخ با افت و خیزهایی، با توجه به شرایط خاص سیاسی، اجتماعی و فرهنگی در سرتاسر جهان اسلام اجرا شده است. البته از نظر زمان آغاز، سرعت و کیفیت تحولات یکسان بوده است با وجود این که مراحل آغازین بیداری اسلامی در جهان عرب زودتر از ایران آغاز شد ولی انقلاب اسلامی ایران از بسیاری از انقلاب ها که حتی زودتر آغاز شده بودند پیش افتاد. انقلاب اسلامی در برهه ای از زمان به وقوع پیوست که غرب ادعای مرگ مذهب و ایدئولوژی را می کرد. حال آن که انقلاب اسلامی این فرضیه را که اومانیسم می تواند در عرصه حیات اجتماعی معیار همه فعالیت های انسان و پاسخگوی همه مسائل وی باشد، منسوخ کرد. همچنین انقلاب اسلامی ایران پایه های نظری و عملی سکولاریزم را متزلزل کرد. از جمله اقدامات اساسی رهبر انقلاب مخالفت جدی و دامنه دار با مسأله جدایی دین از سیاست بود (مطهری، ۱۳۷۳: ۴۱). اما طی سال های گذشته این روند وارد کانال جدیدی شد و قیام‌ها و جنبش‌های انقلابی در نقاط مختلف جهان به وقوع پیوست .

در این میان می‌توان به انقلاب‌های موفق تونس و مصر در آفریقا و قیام‌های مردمی در کشورهای خاورمیانه اشاره داشت. قیام‌هایی که جرقه آن در کشور آفریقایی تونس زده شد و پس از سرنگونی رئیس جمهور دیکتاتور این کشور، با سرعت عجیبی به دیگر نواحی منطقه مانند مصر، لیبی، بحرین، یمن و چند نقطه دیگر نیز تسری یافت. تا جایی که ظرف چند ماه دومینویی از خیزش‌ها و اعتراضات در خاورمیانه شکل گرفت و ملت‌ها به عنوان بازیگران اصلی این حوادث، برای سرنگونی رژیم‌های استبدادی حاکم بر کشورهایشان به پا خاستند.(محمدی، ۱۳۹۳)

به دلیل اهمیت این تحولات در مقاله حاضر در پاسخ این پرسش که انقلاب اسلامی چه نقشی در بیداری اسلامی مصر داشت و سنجش این فرضیه که انقلاب اسلامی ایران باعث گسترش موج بیداری اسلامی در مصر شده است، ابتدا به تبیین مفاهیم اصلی و طرح چهارچوب نظری مورد استفاده(نظریه پخش) پرداخته و در مرحله بعد عناصر اصلی این تأثیرات براساس نظریه پخش مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد و در پایان به سنجش فرضیه پرداخته می شود.

**۲-مفهوم شناسی**

**۲-۱.بیداری اسلامی**

بیداری اسلامی، در ادبیات سیاسی معاصر ایران و جهان، یعنی تحولات فکری و اجتماعی دو قرن اخیر جوامع مسلمان در پرتو وفاداری به مبانی اسلامی. عامل اصلی بیداری اسلامی مواجهۀ مسلمانان با فرهنگ و تمدن جدید غربی، و پی بردن آنان به عمق عقب‌ماندگی خود در برخی شئون در برابر غرب است. در واقع این پدیده واکنش دینی اندیشمندان جوامع مسلمان در برخورد با فرهنگ و تمدن غربی است.

بیداری اسلامی به معنای احیاء مجدد امت اسلامی در پرتو اسلام واقعی و اصیل است؛ بیداری ای که موجب از بین رفتن تمام آثار و مظاهر خواب آلودگی دنیای اسلام می شود و همۀ مسلمانان عزم خود را برای بازگشت به آموزه ها و ارزش های الهی جزم می کنند. هرچند خواب زدگی دنیای اسلام بیشتر در قرن های هفدهم، هجدهم و نوزدهم که غرب گوی سبقت را از مسلمانان ربود و به شکل های مختلف به تضعیف کشورهای اسلامی مبادرت ورزید، به چشم می خورد. از همان صدر اسلام، به بیداری اسلامی به معنای اعم آن توجه شده است؛ به طوری که نهضت هایی که برخی چهره های نامدار اسلام به راه انداختند، با همین هدف طراحی شده بود. با این حال، پیوستگی و همگرایی استبداد و استعمار طی دو قرن اخیر با هدف سلطه بر کشورهای اسلامی و محو باورها و اعتقادهای دینی موجب شده است امواج فکری وعملی بیداری اسلامی در این مدت بیشتر نمود پیدا کند (مرادی و ملکی، ۱۳۸۹)

اگر دو عنصر شرمندگی و بازگشت به خویشتن را در یک عبارت خلاصه کنیم، باید گفت معنا و پیام بیداری اسلامی، این است که به اسلام ناب باز گردیم تا عزت گذشته خویش را بازیابیم یا عزت بر بادرفته خود را به دست آوریم.به عبارتی بیداری اسلامی از آنجا که ما را در عقیده، اخلاق و عمل اجتماعی، از مفاهیم و ارزش های اسلامی بسیار فاصله گرفته ایم، باید هر آنچه در توان است، بکار گیریم،تا کوتاهی های چند قرن اخیر را جبران سازیم. هدف از این بازگشت، ساختن یک تمدن جدید اسلامی با به کار گیری ارزش های خالص اسلامی و تجربه انسانی تمدن بشری است.از این رو، هدف نهضت بیداری اسلامی، تشکیل یک تمدن محمدی جهانی است که در آن عقلانیت با

معنویت، قدرت با اخلاق، دانش با ارزش و علم با عمـل جمـع شـود(دفتر تبلیغـات اسـلامی، ۱۳۸۹: ۳۵۹).بیداری اسلامی جنبشی مبتنی بر آگاهی و بر بنیاداسلام خواهی شکل گرفته است.

با سقوط بن علی در تونس دومینویی شکل می گیرد که در ادبیات سیاسی و ژورنالیستی غرب به بهار عربـی و در ادبیات مصلحان دینی به بیداری اسلامی نام گذاری گردید.این مرحله قیام و انقلاب کشورهای همچـون تونس ، لیبی ، مصر، یمن و بحرین را در بر گرفت. و ویژگـی هـایی نظیـر مردمـی بـودن ، حضـورجوانان ، مسالمت امیز بودن، اطمینان نداشتن به ادبیات غیردینی و وارداتی و تکیه بر هویت اسـلامی ، ضـد اسـتبدادی بودن، استقلال طلبی از ویژگی های این جریان می باشد(مرادپور دهنوی، ۱۳۹۹: ۱۰۹–۱۰۸)

در این مقاله منظور از بیداری اسلامی، نمونه های متأخر جنبش های سیاسـی و اجتمـاعی اسـلامی در کشورهای عربی و شمال آفریقاست که از تونس آغاز و بلافاصـله در دیگـر کشـورها بـه شـکل یـک دومینوی سریع فراگیر شد. در این قیام ها فراگیری شـعارهای مـذهبی بـه ویـژه الله اکبـر و اسـتفاده از نمادهای مذهبی در راهپیمایی ها و جایگاه ممتاز روحانیون و شخصیت های مـذهبی در آنهـا نشـان از نقش پررنگ اسلام در این ناآرامی ها دارند مذهب بـه عنـوان مبنـایی معنـا بخـش ، نقـش اساسـی و تاثیرگذار در هویت یابی افراد در برابر غرب ایفا می کند.(مرادپور دهنوی، ۱۴۰۲: ۲۱)

**۳–روش[۱]: نظریه پخش**

چرایی بازتاب دار بودن انقلاب های بزرگ در تغییرات بنیادین و تحولات اسـلامی، عمیـق و گسـترده آن ها در جوامع خود نهفته است؛ کار بزرگ و تحولی عمیق است که این انقلاب هـا را الگـویی بـرای سایر نهضت ها ساخته و آنان را متأثر می کند. تحلیل بازتاب انقـلاب اسـلامی بـر سـایر کشـورها از منظرهای مختلف قابل بررسی و ارزیابی هست؛ در این مقاله موضوع بررسی و تحلیـل بازتـاب هـای انقلاب بر مصر با کاربست و استفاده از نظریه «پخش» و «انتشار» است. مقاله حاضر با در نظر گـرفتن شـرایط مختلف بازتاب انقلاب اسلامی بر کشورهای اسـلامی منطقـه و جهـان نظریـه و رویکـرد مـذکور را انتخاب کرده است.

«پخش»به معنای انتشار، گسترش، پراکندگی و به هم آمیختگی است (شکویی، ۱۳۶۴: ۱۱۳). اشاعه یـا

۱. Diffusion

پخش عبارت است از فرایندی که طبق آن یک امر فرهنگی، یک نهاد و یا یک اختراع که مشخصه یک جامعه است، در یک جامعه دیگر مورد پذیرش قرار می گیرد (پانوف و پارون، ۱۳۶۸: ۱۱۳).

در علم جغرافیا، نظریه پخش، ابتدا در سال ۱۹۵۳میلادی، توسط هاگر استراندر ، جغرافیدان سوئدی در دانشگاه لاند منتشر گردید و برای اولین بار، او با کمک همکاران خود، نظریه پخش را در زمینه گسترش نوآوری ها و پدیده های کشاورزی به کارگرفت (شکویی، ۱۳۸۳: ۳۰۲). هرچند خاستگاه اولیه این نظریه در رشته جغرافیای انسانی است، اما رشته های علوم سیاسی و روابط بین الملل نیز از آن بهره برده اند؛ چراکه این نظریه، قدرت تبیین و توضیح هرگونه نوآوری فکری یا فیزیکی را دارد و هم علت اشاعه، نحوه گسترش، مسیرها و مجاری پخش آن و هم علل توقف آن، علل گسترش مجدد آن و نیز پایداری برخی از امواج و زوال برخی دیگر را توضیح می دهد (برزگر، ۱۳۸۶: ۳۹).

**۳-۱انواع پخش:**

۱.پخش جابه جایی: پخش جابه جایی زمانی رخ می دهد که افراد یا گروه های دارای یک ایده مخصوص، به طور فیزیکی از مکانی به مکان دیگر حرکت کنند و از طریق ابداعات و نوآوری ها در سرزمین جدید گسترش یابند. مثلا مذاهب با اعزام مبلغان مذهبی گسترش یافته اند.

۲.پخش سلسله مراتبی: در این نوع پخش، پدیده ها و نوآوری ها در قالب سلسله مراتب و از طریق توالی منظم دسته ها و طبقات منتقل می شود و گسترش می یابد.

۳.پخش سرایتی یا واگیردار: در این نوع پخش گسترش عمومی ایده ها بدون در نظر گرفتن سلسله مراتب صورت می گیرد؛ مانند اشاعه بیماری های مسری است (جردن و راونتری، ۳۸۰: ۱۶۳)

**۳-۲. اصول نظریه پخش:**

درک کارکرد نظریه انتشار در تبیین و تحلیل اشاعه پدیده ها، مستلزم توجه به شش عنصر اساسی آن است که عبارتند از: «محیط جغرافیایی»؛ محیطی که یک پدیده در آن انتشار می یابد، ممکن است نسبت به آن پدیده، پذیرا – همگرا یا ناپذیرا – واگرا باشد یا موانع و محدودیت هایی در برابر آن ایجاد نماید، انقلاب اسلامی در اغلب کشورهای منطقه از سوی حاکمان ناپذیرا و از سوی مردم پذیرا – همگرا است.

«زمان»؛ پدیده ها بعد از آغاز و تکوین، ممکن است به صورت مداوم یا دوره هـای متـوالی و سـرعت های متفاوت به سایر نقاط منتشر شوند؛ به دلیل پویایی و ماهیت نهضتی انقلاب اسـلامی بـه صـورت مداوم انجام شده است.

«محتوا و موضوع»؛ موضوع انتشار می تواند بسیار متنوع و شامل پدیده های فکری، امنیتی باشـد، در انقـلاب اسلامی موضوع سیاسی- معنوی است که با گفتمان امت گرایی دنبال شده است.

«مبدأ»؛ مکان هایی است که همان خاستگاه و محل صدور پدیـده هـا، افکـار و... اسـت؛ مبـدأ پخـش دارای خصوصیات و شرایط خاصی برای ایجاد و تشکیل پدیده هستند که به دلیل مقبولیت مردمی به دیگـر منـاطق منتقل و گسترش می یابند. همچون انقـلاب اسلامی ایران و بازتاب این گفتمان می باشد .

«مقصد»؛ مکان هایی است که پدیده در آنجا منتشر و محیط های جغرافیایی مختلفی را شامل می شود؛ محیط های انقلابی منطقه، نهضتی و جنبش های جهان است.

«مسیر حرکت»؛ این مسیر شامل مجاری انتقال پدیده ها از مبدأ به مقصد است. (شکویی، ۱۳۷۵: ۳۰۵)

پیروزی انقلاب اسلامی ایران در بهمن ۱۳۵۷ با تکیه بر نهادهای اسلام، مردم و رهبری، ضربه سختی بر دو ابرقدرت شرق و غرب وارد ساخت و کشورهای اسلامی را به طور خاص و جهان را به طور عـام، متـأثر کرد. همسو با چارچوب تحلیلی این پژوهش باید گفت: «انقلاب اسلامی نه اینکـه از ۲۲ بهمـن ۵۷ آغـاز شده و اکنون پایان یافته است، بلکه به نتیجه بیش از یک قرن مبارزه باز می گـردد. ایـران کـانون پخـش و تراوش حکومت دینی و اسلام خواهی به مقصد کشورهای اسلامی شد».(محمدی، ۱۳۸۷: ۸۶)

نگرش فرا ملی یکی از ویژگی های انقلاب اسلامی است که آن را در زمان و مکـانی خـاص محـدود نمی کند. و توانسته است باعث تحول در روحیه مردم مسلمان و مستضعف شـود و هـدف اسـلام را نجات همه مستضعفان می داند.و زمینه بهره مندی حرکـت هـای اسـلامی از ایـن مـدل درخشـان را فراهم آورده است.

لذا این انقلاب تاثیرات بسیاری بر مسلمانان از طریق انواع پخش داشت.این نوشتار با مبنا قرار دادن نظریـه پخش به تأثیرات انقلاب اسلامی در جهت دهی به نگرش سیاسی در بیداری اسلامی مصر می پردازد.

**۴-انقلاب اسلامی ایران مبدأ پخش بیداری اسلامی**

به نظر فوکو انقلاب اسلامی تأییدی بر این برداشت بود که تاریخ یک مسیر واحد و همه جایی نـدارد.

بنابراین، این ایده که همه جوامع به سوی لیبرالیسم[۱] و دموکراسی غربی در حرکت اند از قبیل آنچه فرانسیس فوکویاما[۲] در «پایان تاریخ، واپسین اسطوره» گفته است تصورات و تمایلاتی نامنطبق با واقعیت است.(ملکوتیان، ۱۳۸۴: ۲۶۹)

بی تردید انقلاب اسلامی یکی از پدیده های بزرگ و شگفت انگیز سیاسی- فرهنگی در دوره معاصر است و به دلیل جذابیت های فوق العاده ای که در شعارهای محوری، آرمان ها، رسالت ها، اهداف، محتوا، روش ها و نتایجی که داشته و مهم تر از همه موقعیت بی بدیل ژئوپلیتیکی خاستگاه آن و شرایط تاریخی، داخلی، منطقه ای و بین المللی وقوع آن، پدیده ای اثر گذار در عرصه بین المللی و به خصوص جهان اسلام بوده است(احمدی، ۱۳۸۶: ۵۴)

به طور کلی جریان های اسلام گرا در چارچوب اندیشه احیاگرایی است برای رسیدن به قدرت سیاسی و یا مشارکت سیاسی فعال از طریق سازوکارهای امروزی تلاش کرده اند و دغدغه اساسی این گرایش‌های متنوع احیاگرایانه در جغرافیای جهان اسلام، هویت اسلامی بوده است. احیای هویت اسلامی در جوامع اسلامی پس از دوران انفعالی قرون گذشته که همواره اندیشه انحطاط و عقب‌ماندگی موجب سرخوردگی مسلمانان به ویژه در میان نخبگان شده بود، جان تازه‌ای به جنبش‌ها و جریان‌های فکری اسلام‌گرا بخشید تا مجدداً با بازخوانی صراط اسلامی و دغدغه اصالت و معاصرت، هویت اسلامی خویش را بازسازی و احیا نمایند. این خیزش هویتی همراه با رویکردی تمدنی در تلاش است تا بار دیگر اوج شکوفایی تمدن اسلامی را تجربه نماید.(ضابطی ،علی حسینی و امام جمعه زاده،۱۳۹۸)

همچنین اسلام سیاسی، حاصل تعامل درساحت نظر و عمل بوده است، بدین معنا که از یک سو عامل فعال‌سازی مجدد اذهان مسلمانان و جنبش‌های اسلامی است و از سوی دیگر توسعه و گسترش آن در ساحت عمل محصول و برآیند فعال شدن جنبش‌های اسلامی است. بنابراین علاوه بر فعال نمودن جنبش‌ها وجریان‌های فکری در سطح جهان اسلام موجب تحولات گسترده‌ای در سطح بین‌الملل و جهانی شده است. هر چند اهمیت این پدیده در جهان اسلام و غرب به نوعی تفاوت

۱. Liberalism

۲ Francis Fukuyama

دارد زیرا جهان اسلام، اسلام سیاسی را به عنوان پدیده‌ای بومی می‌نگرد و آن را بازگشت به هویت گذشته اسلامی خویش تلقی می‌کند در حالی که جهان غرب، اسلام سیاسی را پدیده‌ای مخوف جلوه داده و آن را تهدیدی جدی برای تمدن غربی می‌انگارد(بهروزلک، ۱۳۸۶، ۲۹).

آن چه که در سال ۱۳۵۷ بیش از هر چیز نمایان شد، تبدیل هویت اسلامی مردم ایران بود که به رخوت و ناکارآمدی اجتماعی و سیاسی و اقتصادی دچار شده بود. در واقع با نوعی هویت سرکوب شده مواجه شد و امام خمینی(ره) توانستند در پرتو برداشتی انقلابی و کارکردگرایانه نقش بنیادینی در ایجاد سازمان سیاسی، اقتصادی و اجتماعی ایفا نمایند.

نوع انقلاب ایران بیانگر استقرار وتثبیت یک ذهنیت سیاسی اسلامی بود. با استقرار جمهوری اسلامی که ماحصل تفکرات سیاسی امام و پشتیبانی توده مردم بوده و ریشه در برداشت های سیاسی از اسلام داشت، به شکل بی نظیر در مأموریت سیاسی اسلام نهادینه شود. برای نخستین بار یک نظام سیاسی برخاسته از اسلام گرایی به شیوه های انقلابی جایگزین رژیم سکولار غرب گرا و متحد استراتژیک غرب گردید(محمدی، ۱۳۸۴: ۳۲)

انقلاب اسلامی به عنوان یک تحول بنیادین اجتماعی و سیاسی در سطوح داخلی و منطقه ای و بین المللی که مبانی و غایاتی ضد مشهورات و مقبولات رایج در دنیای معاصر دارد و نیز به دلیل تضاد فلسفی با بنیان های فکری مدرنیته غربی- که کشور ما را نیز در قبل از انقلاب در آستانه سیطره کامل قرار داده بود مورد توجه و بررسی بسیاری از نویسندگان و سیاستمداران، روزنامه نگاران و مراکز علمی و پژوهشی غرب قرار گرفته است که می تواند بازگشت به انقلاب اسلامی به مرجعی کاملا متباین و متضاد با فرهنگ و غایات ماتریالیسم[1] معاصر را اثبات کند و با به نمایش گذاشتن اهداف متعالی و آرمانی انقلاب اسلامی، آلوده نبودن این پدیده به اغراض سیاسی رایج و متعارف در انقلاب های جهان و مبارزات سیاسی را نشان دهد(کوشکی، ۱۳۸۷: ۷۴)

انقلاب اسلامی ایران یکی از مهم ترین و تأثیرگذارترین انقلاب ها در نیمه دوم قرن بیستم بر محیط بین الملل به شمار می رود. آثار این انقلاب بر خلاف آنچه که پیش بینی می شد و تلاش هایی که

۱. Materialism

برای محدود کردن آن صورت پذیرفت به داخل ایران محدود نماند. جوهره اصلی انقلاب اسلامی، مسائل دینی و اعتقادی بود و بدیهی بود که این انقلاب نمی توانست نسبت به دورنماهای فراملی و اهداف منطقه ای بی توجه باشد.

در فرایند انقلاب اسلامی، گفتمانی که با تمام بداعتش ریشه در سنت دیرینه اسلام داشت، به مثابه یک ایدئولوژی راهنمای عمل و رهایی ساز جلوه گر شده و تمامی شئونات و مناسبات داخلی و خارجی جامعه را تحت الشعاع آموزه های خود قرار می دهد. قرائت واسازانه امام از اسلام(حداقل در پاره ای از وجوه) چهره ای ایدئولوژیک بدان بخشید که تمامی دقائق و عناصر آرمانی، انسانی و انقلابی سایر گفتمان های سیاسی–اجتماعی مدرن و رهایی بخش را در خود انعکاس می داد.در ثقل گفتمان انقلابی، اسلام بعنوان یک دال متعالی نشسته بود. غنای مفهومی و محتوایی چنین دالی تمامی زوایا و زمینه های زندگی آدمی را در بر گرفته، سیاست را همنشین دیانت کرده، هر دو را بر سیمایی عرفانی تزئین نموده، هر سه را در کنش اجتماعی در منزلت «تئوری راهنمای عمل» نشانده بود.بر بنیان چنین نگرش ها و آموزه هایی است که نحوه ملازمت «دین» با «سیاست» (در عرصه داخلی و خارجی) و در پرتو آن ، انگاره «صدور انقلاب» معنا و مفهوم می یابد.(تاجیک و دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۸۲: ۶۳)

در چارچوب نظام معنایی این گفتمان [امام خمینی(ره)] صدور انقلاب به یک کنش قهرآمیز و تحمیلی رجوع نمی داد، بلکه صرفا نشان از یک کنش اقناعی داشت. در حقیقت، امام با تأکید بر ماهیت جهان شمول دین اسلام، انقلاب اسلامی را به مثابه الگویی برای سایر جوامع و وسیله ای برای وحدت مسلمانان می دانست.(همان، ۷۸)

با گذشت چند دهه از پیروزی انقلاب اسلامی تأثیرگذاری آن بر کشورهای اسلامی روز به روز بیشتر گشت و مصر نیز به عنوان یکی ازکشورهای مهم اسلامی از این تأثیرات متأثر از صدور انقلاب بهره مند شده است.«به دنبال پیروزی انقلاب اسلامی فضای در حال گسترش اصولگرایی اسلامی سراسر جهان را فرا گرفت»(ملکوتیان، ۱۳۸۴: ۲۸۰)

انقلاب مصر مانند انقلاب ایران ، اسلامی بود . شواهد اسلامی بودن بیداری مصر عبارتند از :

الف.اهداف و محتوای اسلامی در شعارها ؛ اولین نشانه وجود اسلام خواهی بیان اهداف قیام توسط مردم مصر در شعارهای خود در راهپیمایی ها است که نشان از اهداف اسلامی این انقلاب ها دارد

مانند شعارهای آنان در نماز جمعه و درخواست پوشش اسلامی و لغو قانون منع حجاب ،حمایت از فلسطین ،قطع ارتباط با رژیم صهیونیستی و شعار علیه آمریکا و غیره . این شعارها بیانگر این است که ماهیت این انقلاب ها سمت و سوی اسلامی دارد.

ب.اجرای شعائر و نمادهای اسلامی ؛شامل جاری کردن شعائر اسلامی و بر پا کردن نمادهای اسلامی در این کشور است.در بسیاری از راهپیمایی ها مردم در دست های خود قرآن دارند.از مظاهر اسلام گرایی حضور زنان محجبه در تظاهرات است.

ج)سرنگونی دولت های ضداسلامی ؛ مردم مصر حاکمی را ساقط کردند که ماهیتی ضد دینی داشت و دست پرورده آمریکا وغرب بود.

د)ضدیت با اسرائیل ؛ یکی از علل اعتراض و خشم مردم مصر دوستی دولت مصر با اسرائیل است.مردم علی رغم ممنوعیت، روز قدس را گرامی داشته و در حمایت از مردم فلسطین سفارت اسرائیل را به اشغال درآوردند (مرادپوردهنوی و ستوده ،۱۳۹۸: ۲۷۳-۲۷۴)

**۵-مصر؛ مقصد پخش بیداری اسلامی**

طبق نظر اسپوزیتو و پیرکاتوری، بازتاب انقلاب اسلامی ایران در جهان اسلام چهار شکل داشته است: نخست، در دو کشور (لبنان وبحرین) دخالت ایران ملموس و چشمگیر بوده است، دوم،در تعداد بیشتری از کشورها، الگوی ایران و تشویق های این کشور جریان های سیاسی اسلامی پیشین را تقویت کرده و شتاب بیشتری بخشیده است (مصر، تونس، نیجریه، اتحاد جماهیر سوسیالیستی شوروی ، پاکستان و فیلیپین) سوم، ایران نقش عام تری در برانگیختن ایدئولوژی و تفکر سیاسی اسلامی ایفا کرده است (مصر، سودان، مالزی و اندونزی) چهارم، الگو و فعالیت های ایران دلیل و بهانه لازم را فراهم آورده است تا بعضی حکومت ها (عراق، مصر، تونس و اندونزی) جنبش های اسلام گرای مخالف را مهار و سرکوب کنند (اسپوزیتو و پیرکاتوری،۱۳۸۲: ۳۳۰)

شکی نیست که یکی از سیاست های مهم استعمار نو در کشورهای اسلامی، ایجاد تفرقه و اختلاف میان مذاهب اسلامی است و همین عامل، بزرگترین ضربه ها را به جهان اسلام وارد کرده است. متأسفانه برخی گروه های فرقه گرا همانند سلفیون افراطی، ابزار این سیاست ننگین دشمنان اسلام شده و شمشیر تفرقه را بر پیکر امت اسلام فرود آورده اند.( موسوی، ۱۳۹۰: ۷۹). مشی مردم مصر

اعتدالی است و هیچ زمانی جریان های سلفی و تکفیری در مصر نتوانسته اند چندان رخ نشان دهند.
از سوی دیگر انقلاب اسلامی به عنوان یک الگوی فکری الهام بخش سایر نهضت های اسلامی قرار گرفت. با توجه به غلبه مذهب تسنن در کشورهای اسلامی و نیز جنبش های سیاسی و اجتماعی این کشورها این نکته حائز اهمیت است که چگونه یک نهضت شیعی (حداقل برای کوتاه مدت) توانست چنان موج عظیمی را به پا کند که در پرتو آن سایر تفاوتها و اختلافات کنار گذاشته شود. به هر حال شکی نیست که «انقلاب ایران الهام بخش اقدامات انقلابی گروه های بنیادگرایی سنی در جهان عرب شد و به آن نیروی محرکه بخشید» (دکمجیان،۱۳۷۷: ۱۱)

تا جایی که با بروز اندیشه ها تفکرات وحدت گرایانه امام خمینی(ره) در جریان مبارزات و شکل گیری انقلاب اسلامی، جماعت اخوان المسلمین با صدور اعلامیه ای در سال ۱۹۷۸ ضمن ستایش از انقلاب اسلامی، آن را الگویی برای مبارزات اسلامی خود علیه دولت وابسته و ضد اسلامی مصر بکار ببندند.(جمعی ازنویسندگان ۱۳۸۸: ۳۷۳)

اخوان المسلمین از تمام مسلمانان جهان خواست تا از مسلمانان ایران سرمشق بگیرند، اما در عین حال توضیح داد که این به معنای فراخواندن ملت های مسلمان به انقلاب نیست، بلکه به معنای دعوت حاکمان و ملت ها به وحدت در زیر پرچم اسلام است. عمر تلمسانی رهبر اخوان السلمین، به دعوت رهبران و مقامات جدید ایران چندین بار از تهران دیدار کرد. در تحلیل موضع اخوان المسلمین نسبت به انقلاب اسلامی ایران، باید به این نکته توجه داشته باشیم که این جماعت، همواره موضعی معتدل در برابر مذهب شیعه داشته و برافروختن آتش اختلافات مذهبی میان شیعه و سنی را به شدت رد و محکوم کرده است. این جماعت اگر چه به وجود اختلافات آشکار میان دو مذهب اذهان دارد، اما همواره اعلام کرده است که این اختلافات ماهیتی ثانوی دارند. جماعت اخوان در مقابل کسانی که آنان را به تقلید از امام خمینی متهم می کردند، این اتهام را رد کرده و اعلام نمود که همچنان به برنامه های امام حسن البنا وفادار است. این جماعت در توجیه حمایت خود از انقلاب ایران اعلام کرد که دلیل حمایت از انقلاب ایران این بوده است که رهبران جدید ایران اعلام کرده اند، انقلابشان اسلامی است و هدف آنها پیاده کردن شریعت است.جماعت اخوان المسلمین در جداسازی موضع گیری خود از مواضع سازمان های اسلام گرای زیرزمینی و رادیکال در مقابل

انقلاب ایران، شفاف عمل کرده و در مقابل، در برابر دعوت حکومت انقلابی ایران از دیگر جنبش های اسلامی در دیگر نقاط جهان، برای جهاد فراگیر با حکومت کشورهای خود، با احتیاط رفتار کرده است. (مرادی، ۱۳۸۳)

اخوان همچنین کتاب فتحی عزیز با عنوان«خمینی الترناتیو اسلامی» را در سطح وسیعی در مصر منتشر می کند که در آن روش امام (ره) بعنوان راه حل معرفی گردید.

همچنین در دوره ای اندیشه فدائیان اسلام نیز بسیار مورد توجه مصری ها قرار گرفت تا جایی که مجله المسلمون متعلق به اخوان المسلمین چنین می نویسد: «شهید عزیز زنده یاد نواب صفوی، روابط تنگاتنگی با المسلمون داشت و در ژانویه ۱۹۵۴ م. به عنوان میهمان، در دفتر مجله در قاهره اقامت گزید.(المسلمون،پنجم، ش اول:۷۳)

در تحلیل انقلاب اسلامی و تأثیرات آن معتقدند انقلاب اسلامی بیشترین تأثیر را بر گروه الجهاد گذاشته است.

از نظر این تشکیلات ، ریشه‌های انقلاب ایران به اندیشه حسن البنا و سیدقطب باز می‌گردد .برخی رهبران تشکیلات الجهاد ، انقلاب امام خمینی را الگویی برشمردند که سازمان‌ها و گروه‌های اسلامی ، در دیگر کشورهای اسلامی ، باید از آن پیروی کنند . رهبران این تشکیلات ، نشریات ، کاست ها و بیانیه‌هایی صادر کردند و در آن از مسلمانان سنی خواستند تا از اندیشه‌های امام خمینی پیروی کنند ؛ حتی برخی عناصر تشکیلات الجهاد ابراز امیدواری کردند که ایران، در جنگ سال ۱۹۸۰ م عراق را شکست دهد و پس از آن زمینه برای استیلای ایران بر اردن و سپس آزادسازی فلسطین فراهم شود. این عناصر، اختلافات میان انقلاب ایران و جنبش‌های اسلام گرا در مصر را دارای ماهیتی ثانوی و فرعی دانستند ؛ به ویژه آن که موضع هر دو در برابر دشمنان اسلام ، مشابه است.(جمعی از نویسندگان، ۱۳۸۶: ۳۷۹)

گروه الیسارالاسلامی نیز مانند الجهاد جزو گروه‌های مبارز رادیکال به شمار می‌رود. این گروه نقش ایدئولوژی شیعی را در انقلاب اسلامی ایران می‌ستودند و به آن توجه زیادی داشتند و در همین راستا تعدادی از کتب امام خمینی و علی شریعتی را به زبان عربی ترجمه نموده و منتشر کردند و خود نیز کتاب‌هایی در خصوص انقلاب اسلامی منتشر ساختند. (محمد، ۱۳۹۵: ۲۷۸)

سر برآوردن گروه های تازه اسلام گرا که در مصر در یک دهه و نیم گذشته، نشانه دیگری از

دگرگون شدن اسلام سیاسی در بزرگ ترین کشور عرب است، که خود به پیروی از الگوی زنده انقلاب اسلامی بوده است. از میان دهه ۱۹۹۰ بدین سو، گذشته از سازمان اخوان المسلمین که دگرگونی های بسیاری به خود دیده، حزب اسلام گرای میانه رو یعنی «حزب الوسط الجدید»، در همین دوران سر برآورده و در ده سال گذشته برای شناساندن خود در حوزه سیاسی مصر در تکاپو بوده است. جنبش رادیکال به ویژه جماعت اسلامی نیز به ارزیابی دوباره برخی از تاکتیک های خود پرداخته اند.(دلیرپور،۱۳۹۰ : ۱۶۷)

**۶-محیط پخش:**

انقلاب اسلامی گرچه یک انقلاب شیعی است ولی همانند هر مسلمان و هر جنبش اسلامی دیگر به وحدانیت( لا اله الا الله) اعتقاد دارد به رسالت پیامبر اکرم (اشهد ان محمد رسول الله) معتقد است، کعبه را قبله آمال و آرزوهای معنوی خود می‌داند، قرآن را کلام خداوند سبحان و آن را منجی بشریت گمراه تلقی می‌کند و به دنیای پس از مرگ و قبل از آن به صلح برادری و برابری ایمان دارد(جندی،۱۳۷۱: ۲۶۵)

پیروزی انقلاب اسلامی باعث می شود امواج آن وارد محیطی شود که بر اساس تقسیم بندی انواع محیط در نظریه پخش محیط پذیرا است این محیط پذیرا در عناصری از روانشناسی سیاسی و جامعه‌شناسی سیاسی تفسیر پذیر است.

از ویژگی های جامعه مصر، اقبال و گرایش مردم مصر در همفکری و همراهی با حرکت های اسلامی است. مردم مصر به علت داشتن پیوند عاطفی شدید با اسلام با جنبش‌های اسلامی هم صدا و همراه می‌شوند. همچنین فعالیت های گسترده دانشگاه الزهرا در امر آموزش و تربیت کادرهای اسلامی و اعزام مبلغان مذهبی به کشورهای مختلف و پذیرش دانشجویان و داوطلبان تحصیل معارف از سراسر جهان اهمیت و نقش تاثیرپذیری این کشور را در جهان اسلام و جهان دو چندان نمود.

برخورد ملت و جامعه مصر در مجموع با انقلاب اسلامی برخوردی مثبت بود. هر چند که در گوشه و کنار برای تحقیر انقلاب ایران از لفظ احیای شعوبیه توسط یک کشور عجم به کار برده می‌شد اما شواهد نشان دهنده آن است که اکثریت، انقلاب اسلامی ایران را یک انقلاب اسلامی و نه یک پدیده شیعی می‌دانستند و آن برخوردها برای خنثی کردن تاثیر انقلاب اسلامی ایران از طرف مخالفان انقلاب بوده است.(منتظمی،۱۳۵۸: ۵۸)

انقلاب اسلامی ایران در مصر نوعی زمینه بیداری اسلامی ایجاد کرد که علاوه بر تقویت جریان های

اسلامگرا، این نگاه و نگرش در بین عموم مردم هم تقویت شد و با گسترش امـواج انقـلاب اسـلامی این ارزش ها به فراسوی مرزهایش هم رسید. این ارزش ها و گسترش آگاهی هـای سیاسـی روز بـه روز توسعه پیدا کرد و زمینه گسترش تفکر اسلام سیاسی را فراهم ساخت.

**۷-تأثیر انقلاب اسلامی بر بیداری اسلامی مصر**

انقلاب اسلامی و به دنبال آن تجدید حیات اسلام آثار مختلفی را برای جنبش‌های اسلامی به ارمغـان آورد یکـی از این آثار، انتخاب اسلام به عنوان بهترین و کامل ترین شیوه مبارزه است. سخنگوی جهاد اسـلامی فلسـطین در ملاقات با امام خمینی(ره) در این باره می‌گوید انتفاضه بارقه ای از نور و بازتابی از پیروزی هـای بـزرگ انقـلاب شماست. انقلابی که بزرگترین تحول را در عصر ما به وجود آورد.(کهرودی، ۱۳۸۰: ۱۹۹)

گرایش به مبارزه بر اساس اسلام تنها نتیجه تجدید حیات اسـلام کـه آن را برخـی اصـول گرایـی یـا بنیادگرایی اسلامی می‌نامند، نیست بلکه در گـرایش جدیـد «اسـلام تنهـا راه حـل» برداشـت نـوین و تازه‌ای از اسلام صورت گرفت، که در آن مسلمین به ایسـتادگی، مقاومـت و پافشـاری بـرای نیـل بـه حقوق خویش تشویق شدند. روزگاری این کار از سوی حسن البنا و سـید قطـب در جنـبش اخـوان المسلمین انجام می‌شد، ولی انقلاب اسلامی، اسلام انقلابی را به صورت جـدی تـر درآورد و مطـرح ساخت. البته این ستیزه جویی انقلابی تنها به معنای روی آوردن به اسـلحه نخواهـد بـود، چـون در آن شـیوه هـای مسـالمت آمیـز مشـابه آنچـه حـزب اسـلام‌گرای رفـاه در ترکیـه برگزیـد نیـز دیـده می‌شود.(جعفریان،۱۳۷۵: ۲۴۷)

بعضی از گروه های اسلامی با طرح لـزوم اجـرای شـریعت اسـلامی ماننـد نهضـت جمعیـت ارشـاد اسلامی مصر و یا با ترجمه کتاب حکومت اسلامی امام خمینی ره ماننـد آثـار اسـلامی مصـر و یـا بـا تاکید بر جمهوری اسلامی به عنوان تنها راه حل مانند جبهه نجات اسلامی الجزایر و نقطه علاقه‌منـدی خود را برای برپا کردن یک حکومت اسلامی ابراز کردند.(جمشیدی، ۱۳۷۴: ۳۹۱)

**۸-موضوع پخش:**

الهام گیری از تاکتیک های مبارزاتی انقلاب، جدی شـدن موضـوع دیـن بـرای جوامـع مسـلمان، مطالبه اجرای شریعت اسلامی و احترام به شعائر مـذهبی، بیـداری اسـلامی و اعتمادبـه‌نفس سیاسـی، ترویج ایده مبارزه با اسرائیل، ایده وحـدت اسـلامی مسـلمانان و ایجـاد قطـب و ابرقـدرت اسـلامی،

وحدت شیعه و سنی، اسلام یا راه حل مبارزه اسلام، راه حل زندگی، ایجاد جامعه اسلامی، ایجاد دولت اسلامی شاید برای این همه بتوان یک نام برگزید و آن «اسلام سیاسی» است. «اسلام سیاسی» و قدرت «ایدئولوژی»، پیامی بود که انقلاب اسلامی برای اعراب بویژه پس از سرخوردگی آنان از ناسیونالیسم ارائه کرد. انقلاب ایران، تقویت شگفت انگیز عقاید ضد غربی و محافظه کارانه را در خاورمیانه در پی داشت حتی این اسلام سیاسی بازتابی در روابط بین‌الملل داشته است.(حشمت زاده، ۱۳۸۱: ۹۴)

**۹-ایده اسلام سیاسی:**

اسلام سیاسی به آن دسته از «جریان های اسلامی که معتقد به ضرورت تشکیل حکومت اسلامی بر اساس شریعت می باشند» گفته می شود(حسینی‌زاده، ۱۳۸۶: ۱۳). به عبارت دیگر، اسلام سیاسی به مرجعیت دین و شریعت در امور سیاسی و اجتماعی اعتقاد دارد. در مقابل اسلام سیاسی، اسلام غیر سیاسی وجود دارد که چنین دغدغه ای ندارد، هر چند به نوعی تعامل یا مداخله شریعت در سیاست اعتقاد داشته باشد(حقیقت، ۱۳۸۹: ۲۶۳). بنابراین اسلام سیاسی را می توان گفتمانی به حساب آورد که حول مفهوم مرکزی حکومت اسلامی نظم یافته است. اسلام گرایی طیفی از رویدادها از پیدایش یک ذهنیت اسلامی گرفته تا تلاشی تمام عیار برای باز سازی جامعه ی مطابق با اصول اسلامی را در بر می گیرد(بهروزلک، ۱۳۸۷: ۶۲). هواداران اسلام سیاسی بر تفکیک ناپذیری دین و سیاست تأکید ورزیده، معتقدند که اسلام دارای نظریه ای جامع درباره دولت و سیاست می باشد و به دلیل تکیه بر وحی، حکومت اسلامی برخاسته از متون دینی از سایر نظام های سیاسی برتر است. اسلام را به مثابه یک ایدئولوژی جامع در نظر می گیرند که دنیا و آخرت انسان را در بر گرفته و برای همه حوزه های زندگی دستورها و احکامی روشن دارد.

در این میان انقلاب اسلامی ایران توانست اسلام سیاسی را به واسطه ماهیت آرمان گرایانه اش به عنوان ارزشی جدید مطرح و نقش اسلام و مسلمانان را در تحولات برجسته سازد.

پیروزی انقلاب اسلامی در سال۱۹۷۹، همزمان با مذاکرات «کمپ دیوید» در مصر رخ داد و با محکومیت پیمان کمپ دیوید از سوی ایران، گروه های اسلامی از جمله اخوان المسلمین میانه رو، جماعه الاسلامیه و برخی گروه های دیگر، دولت مصر را به پیروی از الگوی ایران و مبادرت به جنگ مقدس با اسرائیل فرا خوانده و از موضع ایران در عقب نشینی اسرائیل از تمامی خاک فلسطین

اشغالی استقبال کردند؛ البته در مقابل، برخی گروه های دیگر سعی نمودند تا بـا پـر رنـگ جلـوه دادن جنبه های ایرانیت و شیعی بودن انقلاب اسلامی در مقابل جنبه اسلامی و احیای فکـر دینـی در دنیـای معاصر، از تاثیر این انقلاب در مصر بکاهند . همچنین دولت مصر نیزکه در این مقطع زمـانی بـه دلیـل بهبود روابط خود با رژیم صهیونیستی در میان کشورهای اسلامی و عربی در انزوا قرار داشـت، ضـمن محکوم نمودن ایران به مداخله در امور داخلی مصر، سعی داشت تا با بزرگ جلـوه دادن خطـرانقلاب ایران برای کشورهای منطقه، با این کشورها علیه ایران ائتلاف نمـوده و ضـمن بهبـود روابـط خـود بـا کشورهای اسلامی، امواج انقلاب اسلامی را هر چه بیشتر مهـار نمایـد. (محمـدی ۲۷۲:۱۳۸۵ – ۲۷۳) گرچه به دنبال گروگانگیری سفارت آمریکا در ایران و جنگ تحمیلی، رابطه ایـران بـا برخـی از گـروه های اسلامی از جمله اخوان المسلمین کمی تیره شد، (عبدالناصر ۱۳۸۵ : ۳۷۷) ولی بـه طـور کلـی تـاثیر انقلاب اسلامی ایران در شکل گیری نهضت بازگشت به خویشتن اسلامی و احیای فکر دینی در مصـر را نمی توان انکار نمود و در این خصوص باید اظهار نمود که الهام پذیری این گروه ها از انقـلاب اسـلامی منجر به تقویت مخالفان دولت مصر و شکل گیری نهضت اسلامی شـد و علـی رغـم وجـود حکومـت پلیسی در مصر و فشارهای مختلف از درون و بیرون مصر، هنوز گروه های اسلامی در قالب جنبش های عظیم دانشجویی، اتحادیه های کارگری و تشکل های دینی به کار خود ادامه می دهند.(طاهری،۱۳۸۷)

همچنین توجه به این نکته نیز حائز اهمیت است که: انقلاب اسلامی و جنـبش هـای اسـلامی دارای دشمن مشترکند. این دشمن مشترک همان اسـتکبار جهـانی بـه سـرکردگی آمریکا(شـیطان بـزرگ) و اسراییل(غده سرطانی) است، همانند کفار قریش، مغـولان وحشـی، صـلیبیون مسـیحی، اسـتعمارگران اروپایی و صرب های نژادپرست کیان اسلام را تهدید می کند، در حالی که انقلاب اسـلامی بـا طـرح شعار "نه شرقی و نه غربی" علم مبارزه علیه دشمن مشترک جهان اسلام را به دوش گرفتـه اسـت ." (جندی، ۱۳۷۱: ۲۵۹) امام خمینی(ره) در این باره فرمود: "دشـمن مشـترک مـا کـه امـروز اسـراییل و آمریکا و امثال اینهاست که می خواهند حیثیت ما را از بـین ببرنـد، و مـا را تحـت سـتم دوبـاره قـرار بدهند، این دشمن مشترک را دفع کنید (امام خمینی،۱۳۷۱: ۷۶۸)

**۱۰-مجاری پخش و چالش های ایجاد شده در مسیر پخش**

«شیخ علوی امین السید» استاد جامع الازهر در گفت وگو با روزنامه ایران مـی گویـد: افکـار امـام

خمینی فقط خاص مردم ایران نیست و امام در زمان حیات خود کاری کرد که جهان را به لرزه درآورد و مکتبی از خود باقی گذاشت که تمام مردم جهان از این مکتب استفاده کردند. وی با بیان اینکه تمام امکانات یک انقلاب به تمام معنا در مصر وجود دارد، همان طور که در ایران وجود داشت، تاکید کرد: ما در مصر افکارامام خمینی(ره) را استفاده کردیم و درمصر، جوانان متفکر انقلابی و اسلامی داریم. شیخ علوی امین السید نداشتن فردی مانند امام خمینی را تفاوت میان انقلاب ایران و انقلاب مصر دانست. وی در ادامه گفت: وجود امام برای مردم ایران یعنی همه چیز و اندیشه های ایشان برای انقلاب ما هم نقطه بسیار مهمی بود. این استاد دانشگاه در پاسخ به این سوال که تفکر امام خمینی و نقش آن در بیداری اسلامی در بین کشورهای عربی دیگر چگونه بوده است، گفت: افکار امام خمینی به نظر شما فقط برای مردم ایران بود و او بود که انقلاب اسلامی را به پیروزی رساند، ولی در حقیقت امام خمینی افکارش بر سراسر جهان تاثیرگذاشت و پیروزی هایی که در کشورهای عربی و اسلامی در مواجهه با ظلم و بیدادگری و کفر می بینید در اثر افکار امام بوده است.(روزنامه ایران ، ۱۳۹۰/۰۳/۱۱ : ۳). مطلبی که نشان می دهد اندیشه های امام خمینی(ره) نقش مهمی در حرکت های مردم کشورهای عرب داشته است. در واقع یک مجرای پخش، خود اندیشه امام خمینی بود که به واسطه شخصیت کاریزمای امام(ره) و عمق نفوذ کلام ایشان در میان مسلمانان ،نظریات ایشان دیده و دنبال می شد.

یکی از اثرات جهانی شدن تبدیل مرجعیت ملی به مرجعیت جهانی و فرا ملی است. تأثیر شخصیت کاریزماتیک امام خمینی(ره) نیز محدود به انقلاب اسلامی و مردم ایران نمی گردد.برخی گروه های اسلامی با ترجمه کتاب حکومت اسلامی امام (ره) مانند الیسار الاسلامی مصر ، علاقه مندی خود را برای بر پا ساختن یک حکومت اسلامی بیان داشته اند.(احمدی، ۱۳۶۹: ۱۱۷)

مسأله دیگر زمینه هایی بود که خود به خود در فضای مصر ایجاد شد.به طور مثال در مارس ۱۹۷۹ دانشجویان تظاهرات عظیمی بر پا کردند و با شعارهای انقلابی ضمن حمله به رژیم مصر به حمایت از انقلاب اسلامی پرداختند. پس از آن در مسجد قاهره به دعوت اتحادیه دانشجویان اسلامی مصر، پس از اقامه نماز جمعه، دو رکعت نماز برای شهدای ایران گذاردند. این موج حمایت از انقلاب اسلامی به دیگر نقاط کشور مصر سرایت کرد. شیخ عمر تلمسانی، رهبر اخوان المسلمین، ضمن حمایت از انقلاب اسلامی می گوید: اخوان المسلمین، از پیروزی انقلاب اسلامی شادمان است و آن

را تبریک می گوید، زیرا رهبر آن اعلام نموده که این انقلاب برای اجرای احکام اسلامی پدید آمده است. خبرگزاری یونایتد پرس در آن ایام، طی گزارشی از قاهره خبر می دهد که دادستان امنیتی مصر معتقد است گروه های اسلامی،انقلاب اسلامی را الگوی خود قرار داده اند و سعی می کنند با آن تماس برقرار نمایند.(امرایی۱۳۸۳: ۲۴۲)

از سوی دیگر خود دانشگاه الازهر یک زمینه دینی ایجاد نموده بود که گرایش های مذهبی و انقلابی و احیاگرایانه انقلاب اسلامی به راحتی بر آن زمینه می نشست و با اقبال مواجه می شد.

همچنین ارادت جریان های اسلامی مصر وآشنایی آن ها با اندیشه های نواب صفوی و مراودات بین آن ها زمینه مناسب دیگری محسوب می شد. نشریاتی نظیر «المسلمون» و انتشار کتاب هایی نظیر «خمینی الترناتیو اسلامی» از مجاری دیگر پخش محسوب می شوند. این گسترش و پخش با چالش هایی هم مواجه بود. تحلیل متفاوت رهبران سیاسی دو کشور از ماهیت نظام بین الملل و نیروهای هژمون جهانی و همچنین مخالفت های احزاب سیاسی و گروه های ذی نفوذ داخل دو کشور باعث تیرگی روابط بین دو دولت شد و ارتقای سطح مناسبات سیاسی فی ما بین را پیچیده و نیازمند شرایط و بستر های تاریخی کرد.(یوسف نژاد،۱۳۸۴)

مصر معتقد بود ایران تهدیدی برای کشورهای منطقه به شمار می رود. همچنین برداشت متفاوت مصر از جنبش های اسلامی و به خصوص مساله اسلام سیاسی تبدیل به یک مسأله چالش زا شد. به طور کلی تفاوت مبنایی نگاه دو کشور در تحلیل سیاست خارجی بزرگترین چالش میان دو کشور بود که بر سطح و شدت پخش اثر گذار بود.

**نتیجه گیری:**

موضوع این پژوهش، تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر بیداری اسلامی مصر است. مطالب این نوشتار برای دستیابی به این هدف و بر اساس اصول نظریه پخش و ارکان آن، تنظیم و سامان یافته است.

با وقوع انقلاب اسلامی بسیاری از حرکت های اسلامی مصر تحت تأثیر مستقیم انقلاب قرارگرفتند و پیام بازگشت به خویشتن و اسلام گرایی و ارزش های انقلاب اسلامی محصور به مرزهای کشور نماند و بسیاری از کشورهای منطقه و جهان را تحت تأثر قرار داد و زمینه بازنگری در مردم بسیاری از کشورها و در نهایت بازگشت به خویشتن و بیداری را ایجاد نمود. انقلاب اسلامی علاوه بر ایجاد

روحیه بازگشت به خویشتن، نشانه ای شد بر تحقق وعده الهی مبنی بر پیروزی در صورت استقامت و پایداری انسان ها در برابر نظام جائر و نفی سلطه پذیری و دل های امیدوار به تحقق وعده الهی را در آغاز موج بیداری اسلامی در منطقه خاورمیانه امیدوارتر کرد.

نگرش فرا ملی یکی از ویژگی های انقلاب اسلامی است که آن را در زمان و مکانی خاص محدود نمی کند. و توانسته است باعث تحول در روحیه مردم مسلمان و مستضعف شود و هدف اسلام را نجات همه مستضعفان می داند.و زمینه بهره مندی حرکت های اسلامی از این مدل درخشان را فراهم آورده است. از سوی دیگر رویکرد متعادل مردم مصر در پذیرش خط فکری انقلاب اسلامی بسیار موثر بود و الهام گیری از تاکتیک های مبارزاتی انقلاب، جدی شدن موضوع دین برای جوامع مسلمان، مطالبه اجرای شریعت اسلامی و احترام به شعائر مذهبی، بیداری اسلامی و اعتمادبه‌نفس سیاسی، ترویج و شیوه ایده مبارزه با اسرائیل، ایده وحدت اسلامی مسلمانان و ایجاد قطب و ابرقدرت اسلامی، وحدت شیعه و سنی، اسلام راه حل مبارزه، اسلام راه حل زندگی، ایجاد جامعه اسلامی، ایجاد دولت اسلامی شاید برای این همه بتوان یک نام برگزید و آن «اسلام سیاسی» است.«اسلام سیاسی» وقدرت «ایدئولوژی»، پیامی بود که انقلاب اسلامی ایران برای اعراب بویژه پس از سرخوردگی آنان از ناسیونالیسم ارائه کرد.

**منابع:**


احمدی، محمدرضا(۱۳۸۶)، «انقلاب اسلامی و احیاء ارزش های دینی»، فصلنامه پیام، شماره ۸۱.

اسپوزیتو، جان، ال(۱۳۸۲)، ترجمه محسن مدیر شانه چی، انقلاب ایران و بازتاب جهانی آن، تهران، مرکز بازشناسی اسلام و ایران.

افشار کهن، جواد و شرفی، برومند(۱۳۹۱)، «انقلاب اسلامی جهانی شدن و جنبش سیاسی نوین در مصر»، پژوهشنامه انقلاب اسلامی، شماره ۵، صفحات۲۵-۴۸.

امام خمینی(ره) (۱۳۷۱)، وصیت نامه سیاسی الهی، جلد ۲، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

امرایی،حمزه(۱۳۸۳)،انقلاب اسلامی ایران و جنبش های اسلامی معاصر، چاپ اول، تهران ، مرکز استاد انقلاب اسلامی.

برزگر، ابراهیم(۱۳۸۶)، «نظریه پخش و بازتاب انقلاب اسلامی»، مجله پژوهش حقوق و سیاست، شماره ۵.

بهروزلک، غلامرضا(۱۳۸۷)، جهانی‌شدن و اسلام سیاسی در ایران، چاپ ۲، قم: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی .
پانوف، میشل و پارون، میشل( ۱۳۶۸)، فرهنگ مردم شناسی، ترجمه اصغر عسکری، تهران: انتشارات ویس.
تاجیک، محمدرضا و دهقانی فیروزآبادی،سید جلال( ۱۳۸۲)، «الگوهای صدور انقلاب در گفتمان های سیاست خارجی»، فصلنامه راهبرد، شماره ۲۷.
جردن، تری و راونتری، لستر(۱۳۸۰)، مقدمه ای بر جغرافیای فرهنگی، ترجمه سیمین تولایی و محمد سلیمانی، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و ارتباطات.
جعفریان، رسول( ۱۳۷۵)، مقالات تاریخی، جلد۵، قم، الهادی.
جمشیدی، محمد حسین(۱۳۷۴)، ارتباط متقابل انقلاب اسلامی ایران و جنبش شیعیان عراق، مجموعه مقالات انقلاب اسلامی و ریشه های آن، جلد ۲، قم، نهاد نمایندگی رهبری در دانشگاه ها.
جمعی از نویسندگان (۱۳۸۸)، جستارهای در باب انقلاب اسلامی ایران، قم، انتشارات بوستان کتاب.
ملکوتیان، مصطفی( ۱۳۸۴)، «تأثیرات منطقه ای و جهانی انقلاب اسلامی ایران»، فصلنامه سیاست، شماره ۶۱، صفحات ۲۸۵-۲۶۵.
جمعی از نویسندگان(۱۳۸۶)، انقلابی متمایز (جستارهایی در انقلاب اسلامی ایران )، قم، بوستان کتاب.
جندی، انور(۱۳۷۱)، اسلام وجهان معاصر، ترجمه حمیدرضا آژیر، مشهد، آستان قدس رضوی.
جهانگیر، کیامرث و ملکی، حسن(۱۳۹۴)، «بیداری اسلامی: ریشه ها و زمینه ها»، مجله سیاست دانشگاه تهران، شماره ۲.
حسینی‌زاده، سید محمد علی(۱۳۸۶)، اسلام سیاسی در ایران، قم، دانشگاه مفید.
حشمت زاده ،محمد باقر(۱۳۸۱)، «انقلاب اسلامی و کشورهای مسلمان»، فصلنامه اندیشه انقلاب اسلامی،سال اول،شماره اول.ص ۹۶-۹۴.
حقیقت، سید صادق(۱۳۸۹)، مبانی اندیشه سیاسی در اسلام، تهران: انتشارات سمت.
دفترتبلیغات اسلامی(۱۳۸۵)، انقلابی متمایز:جستارهایی در انقلاب اسلامی، قم: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی.
دکمجیان، هرایر(۱۳۷۷)، جنبش های اسلامی معاصر در جهان عرب، ترجمه حمید احمدی، چاپ سوم، تهران: انتشارات کیهان.
دلیرپور، پرویز(۱۳۹۰)، «دورنمای اسلام سیاسی در مصر»، فصلنامه سیاسی-اقتصادی،شماره ۲۸۵.

روزنامه ایران(۱۳۹۰)، چهارشنبه ۱۱ خرداد، صفحه ۳.
شکویی، حسین(۱۳۶۴)، جغرافیای کاربردی و مکتب های جغرافیایی، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی.
شکویی، حسین(۱۳۷۵)، اندیشه های نو در فلسفه جغرافیا، تهران: گیتاشناسی.
شیرودی، مرتضی(۱۳۸۴)، «انقلاب اسلامی وجنبش های اسلامی»، پژوهشنامه تاریخی انقلاب اسلامی ، شماره ۱۱ و ۱۲.
ضابطی، معین وعلی حسینی، علی وامام جمعه زاده، سید جواد(۱۳۹۸)، «تهدیدات فراروی اسلام سیاسی شیعی در فضای جهانی شدن، مطالعات انقلاب اسلامی، سال شانزدهم، تابستان ، شماره ۵۷
طاهری،سید مهدی(۱۳۸۷)، «انقلاب بیدار ساز: نقش انقلاب اسلامی ایران در بیداری جهان اسلام»، پگاه حوزه، شماره ۲۴۹.
کوشکی، محمد صادق(۱۳۸۷)، «بازشناسی هویت انقلاب اسلامی»، فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، شماره ۱۴.
محمدی، مصطفی(۱۳۹۳)،«تأثیرات بیداری اسلامی خاورمیانه و شمال آفریقا بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران»، مطالعات بیداری اسلامی،بهار وتابستان.
محمدی، منوچهر(۱۳۸۴)، «بازتاب جهانی انقلاب اسلامی»، فصلنامه پانزده خرداد، سال دوم، شماره پنجم.
مطهری، مرتضی(۱۳۷۳)، پیرامون جمهوری اسلامی، تهران، انتشارات صدرا.
محمدی، منوچهر(۱۳۹۵)، بازتاب جهانی انقلاب اسلامی، تهران، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
مرادی، مجید(۱۳۸۳)، انقلاب اسلامی و تحولات فرا وطنی آن در مصر ،مجله پگاه حوزه ، شماره ۱۴۰.
مرادپور دهنوی،امیرحسین (۱۳۹۹) درآمدی بر مراحل بیداری اسلامی درجهان اسلام،دو فصلنامه مطالعات بیداری اسلامی،سال نهم،شماره هجدم،پاییز و زمستان.
مرادپور دهنوی،امیرحسین،ستوده محمد(۱۳۹۸)بررسی عوامل سیاسی–اجتماعی ناکامی های بیداری اسلامی درمصر(۲۰۱۲–۲۰۱۳)براساس مکعب بحران ، سیاست متعالیه ،سال ۷شماره ۲۷، زمستان
مرادپور دهنوی،امیرحسین(۱۴۰۲) ، آسیب شناسی بیداری اسلامی در مصر، کرج : نشر فرآیین و دانشکده علوم پزشکی سیرجان.
منتظمی، علی (۱۳۵۸)، پی آورهای انقلاب اسلامی ایران در عصر حاضر، تهران، نشر سولماز.
موسوی، سید مهدی( ۱۳۹۰)، سلفی گری و وهابیت ج۱ ، قم، دفتر تبلیغات اسلامی.
یوسف نژاد، ابراهیم(۱۳۸۴)،«روابط دو جانبه ایران و مصر فرصت ها ، چالش ها و چشم انداز آینده»، مجلس و پژوهش، دوازدهم، شماره ۴۹ و ۵۰.